

การศึกษาประสิทธิผลโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร ตำบลเขาเจ็ดยอด

อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร ปี 2550

(The Study of Thai Folk Medicine Practice and Thaiherbs Promotion Project,

Tambol Khaw Jetlook Thapklo District Phichit Province 2007)

มานพ ชมพู สม.*

วาสนา พิศพรรณ วทบ.**

บทคัดย่อ

การศึกษาผลลัพธ์ของโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร ปี 2550 ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการดำเนินโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร โดยใช้กรอบทฤษฎีเชิงระบบ (Open System) ศึกษาข้อมูลย้อนหลังด้านข้อมูลทั่วไป กระบวนการนำเข้า (input) กระบวนการ (process) และผลสัมฤทธิ์ (output) ผลการศึกษาดังนี้

ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร แบ่งการปกครองเป็น 12 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 2,004 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นคนไทยอพยพมาจากภาคอีสาน มีหมอพื้นบ้านที่ให้บริการรักษาด้วยแพทย์แผนไทยและสมุนไพรมานานกว่า 20 ปี จำนวน 3 คน

และให้บริการด้านนวด การอบ การประคบ จำนวน 2 คน

ด้านกระบวนการนำเข้า (input) พบว่า ตำบลเขาเจ็ดยอด มีความพร้อมในการจัดทำโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทย และสมุนไพรทั้งในด้านภูมิปัญญาที่มีหมอพื้นบ้านถึง 5 คน มีสมุนไพรหลากหลายในการนำมาเป็นวัตถุดิบ มีผู้นิยมใช้การรักษาแบบแผนไทยร้อยละ 30.1 มีการปลูกสมุนไพรไว้ในครัวเรือนร้อยละ 33.0

ด้านกระบวนการดำเนินโครงการ (process) พบว่า มีความพร้อมสูงจากการเข้าร่วมฟังการชี้แจงโครงการฯ ครอบคลุม 12 หมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมายครบร้อยละ 100.0 และสามารถดำเนินการตามแผนงาน เช่น การสำรวจแหล่งสมุนไพร หมอพื้นบ้าน ครัวเรือนใช้สมุนไพร และฝึกอบรมกลุ่มสนใจแพทย์แผนไทยได้

* เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 7 สำนักงานสาธารณสุขอำเภอทับคล้อ อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร

** เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 7 ศูนย์สุขภาพชุมชนเขาเจ็ดยอด ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร

ครบ ตามระยะเวลาที่กำหนดและได้สมาชิกครบตามเป้าหมาย กลุ่มนวด อบ ประคบ 30 คน กลุ่มแพทย์แผนไทยและสมุนไพร 60 คน

ด้านผลสัมฤทธิ์ (output) ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรแพทย์แผนไทยและสมุนไพรสามารถผ่านการอบรมครบ 60 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 กลุ่มสนใจอบรมหลักสูตรการนวด อบ ประคบ จากจำนวน 30 คน สามารถผ่านการอบรม 24 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 มีหมอพื้นบ้านสามารถให้บริการด้านนวด อบ ประคบ เพิ่มขึ้นจาก 5 คน เป็น 24 คน มีครัวเรือนสนใจปลูกสมุนไพรและใช้เพิ่มจาก ร้อยละ 33.00 เป็นร้อยละ 48 มีกลุ่มสนใจการแพทย์แผนไทยและกลุ่มสนใจการนวด อบ ประคบ อย่างละ 1 กลุ่ม มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม สามารถให้บริการประชาชนในชุมชน และจัดหมอพื้นบ้านให้บริการนวด อบ ประคบ ที่ศูนย์สุขภาพชุมชนเขาเจ็ดยอดครบถ้วนทำการและสามารถจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน เช่น จัดทำเครื่องคั้นสมุนไพร ยานวด ประคบ ไว้บริการฟรี ที่โรงเรียนบ้านใหม่ราษฎร์บำรุง นอกจากนี้ยังปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้นำสุขภาพด้านแพทย์แผนไทยและสมุนไพรอีกด้วย

Abstract

This study aims to evaluate Thai Folk medical practice and Thaiherbs promotion Project held at Tambol Khaw Jetlook, Thapkhlo District, Phichit Province by comparing the objective, input and output

of the project through Open System Framework. The procedure was done by collecting information on a number of Folk medicine doctors, massagers, herbal sauna and hot herbs treatment, herbs grown in community, and consumers preferred herbalism. The process includes the training course with 30 trainees on herbal massage, sauna, and hot herbs treatment, and 60 on Thai Folk medicine practice curriculum. This also covers growing herbs and herbal therapy in local families .

This output of the project was that all 60 trainees of Thai Folk doctors are certified and increases the number of Thai folk doctors from 3 to 63. The trainees of massage, sauna and hot herbs treatment were certified 24 from 30 or 80 .00 percent. These trainees also open herbal clinics which extends from 5 to 24. Local families growing herbs, increase from 33.00 percent to 48 percent, and there were two groups of consumers interested in herbalism and massage.

บทนำ

นับตั้งแต่แผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายส่งเสริมการใช้สมุนไพรและพัฒนาการใช้สมุนไพรในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ จนเข้าสู่แผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – พ.ศ. 2539)

กำหนดให้มีการผสมผสานการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรเข้ากับระบบสาธารณสุขของชุมชน¹ โดยเฉพาะรัฐบาลปัจจุบันมีนโยบายสนับสนุนส่งเสริมให้มีการใช้ภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาประเทศ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้ พัฒนางานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขรองรับ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เรื่อยมา โดยกิจกรรมหลักสำคัญคือ การให้บริการการแพทย์แผนไทยจะมีการตรวจวินิจฉัยโรคให้การบำบัดรักษาฟื้นฟูสภาพด้วยการแพทย์แผนไทย เช่น การใช้ยาสมุนไพร การนวดไทย การอบสมุนไพร และการประคบสมุนไพร การป้องกันโรค เช่น การให้คำปรึกษา แนะนำ สาธิต สอนด้านการแพทย์แผนไทย การออกกำลังกายแบบแผนไทย เช่น กายบริหารด้วยท่าฤๅษีตัดตน การจำหน่ายยา/ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพตำรา และอุปกรณ์ด้านการแพทย์แผนไทย การฝึกอบรมการผลิตยาและผลิตภัณฑ์สมุนไพร²

ศูนย์สุขภาพชุมชนเขาเจ็ดยอด ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร ได้จัดโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทย และสมุนไพรขึ้นเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาลในการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาไทย และพัฒนางานการแพทย์แผนไทยระดับตำบลและชุมชนให้สามารถจัดบริการด้านการแพทย์แผนไทย โดยสามารถให้บริการด้านอบ ประคบ นวด และฝึกอบรมความรู้ขยายสู่ชุมชนขึ้นในปีงบประมาณ 2550 โดยใช้งบประมาณจากเครือข่ายบริการสุขภาพอำเภอทับคล้อ (UC) เพื่อติดตามผลความก้าวหน้าของโครงการจึงได้ศึกษาประสิทธิภาพโครงการส่งเสริม

การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลการดำเนินโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร ศูนย์สุขภาพชุมชนเขาเจ็ดยอด ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการดำเนินโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรศูนย์สุขภาพชุมชนเขาเจ็ดยอด ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร

วัสดุและวิธีการ

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาย้อนหลังจากเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยใช้แบบจำลองทฤษฎีเชิงระบบ (Open System)³ ระหว่างเดือนตุลาคม 2548 – กันยายน 2550 ตามกรอบแนวคิดในการศึกษา คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร 2) กระบวนการนำเข้า (input) ได้แก่ ระบบสนับสนุนโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรของกระทรวงสาธารณสุข ความพร้อมของชุมชน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาสุขภาพของประชาชน 3) กระบวนการพัฒนาตามโครงการ (process) ได้แก่ การเตรียมชุมชนและการประชาสัมพันธ์ การสำรวจแหล่งสมุนไพร/หมอพื้นบ้าน การเตรียมหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพหมอพื้นบ้านและแกนนำนักเรียน การฝึกอบรมตามหลักสูตร การจัดตั้งกลุ่มและ

ส่งเสริมการปลูกและใช้สมุนไพร และ 4) ผลลัพธ์ (output) ได้แก่แหล่งสมุนไพรและจำนวนหอมพื้ในบ้านในตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร หอมพื้ในบ้านและแกนนำนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพสามารถให้บริการ อบ ประคบ และนวดได้

การเกิดกลุ่มส่งเสริมการปลูกและใช้สมุนไพร ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้ เป็นกลุ่มประชาชนในตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร ที่สนใจเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมการแพทย์แผนไทย และหลักสูตรเชิงปฏิบัติการอบ ประคบ นวด ตามแผนงานโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทย และสมุนไพร ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร เครื่องมือที่ใช้ศึกษา ทะเบียนฐานข้อมูลหอมพื้ในบ้านและแหล่งสมุนไพร แบบทดสอบความรู้ ความสามารถ เปรียบเทียบก่อน-หลังการฝึกอบรม การรวบรวมข้อมูล

1) ข้อมูลด้านสภาพทั่วไป รวบรวมจากแฟ้มแผนงาน/โครงการและเอกสารที่เกี่ยวข้องจากศูนย์สุขภาพชุมชน และ อบต. เขาเจ็ดยอด ข้อมูลปัจจัยนำเข้า รวบรวมข้อมูลจากแฟ้มแผนงาน/โครงการและเอกสารด้านการแพทย์แผนไทยจากศูนย์สุขภาพชุมชน เขาเจ็ดยอด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอทับคล้อ ข้อมูลด้านกระบวนการ รวบรวมจากแฟ้มเอกสารแผนงานการปฏิบัติงานแพทย์แผนไทย ปี 2550 ของศูนย์สุขภาพชุมชนตำบล เขาเจ็ดยอดและข้อมูลการประเมินด้านผลลัพธ์ โดยสำรวจสถานการณ์การแพทย์แผนไทยและสมุนไพรก่อน-หลังดำเนินโครงการตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ใช้แบบสอบถามความรู้ ความสามารถ ก่อน-หลังการเข้ารับการฝึกอบรมและติดตามผลหลัง

การอบรม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์ตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้แต่เบื้องต้นเป็นเกณฑ์พิจารณาแต่ละด้านตามสภาพที่จริงที่เกิดขึ้น

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร แบ่งการปกครองเป็น 12 หมู่บ้านมีจำนวนครัวเรือน 2,004 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นคนไทยอพยพมาจากภาคอีสาน มีหอมพื้ในบ้านที่ให้บริการรักษาด้านแพทย์แผนไทยและสมุนไพรมานานกว่า 20 ปี จำนวน 3 คน และให้บริการด้านนวด การอบ การประคบ จำนวน 2 คน

2. กระบวนการนำเข้า

จัดทำคู่มือดำเนินโครงการศูนย์ส่งเสริมสุขภาพการแพทย์แผนไทยเพื่ออำนวยความสะดวกและนำเข้าสู่ระบบบริการได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น กำหนดมาตรฐานระบบบริการ การแพทย์แผนไทย อัตราค่าบริการ การใช้ระบบประกันสุขภาพ การเบิกค่ารักษาพยาบาล ด้านการแพทย์แผนไทย ระเบียบการว่าจ้างบุคลากรดำเนินการแพทย์แผนไทย การประกอบโรคศิลปะแพทย์แผนไทย

ความชัดเจนเหล่านี้เป็นสิ่งสนับสนุนให้ระดับปฏิบัติการมีความมั่นใจที่จะพัฒนาระบบบริการการแพทย์แผนไทยในระดับตำบล ได้แก่ สถานีอนามัยและศูนย์สุขภาพชุมชนและมั่นใจที่จะส่งเสริมให้

ผู้สนใจเข้ารับการอบรมหลักสูตรการแพทย์แผนไทยไม่ว่าจะเป็นด้านนวด อบ ประคบ หรือการปลูกสมุนไพรเพื่อจำหน่ายในสถานบริการสาธารณสุขหรือชุมชนที่มีการจัดบริการการแพทย์แผนไทย

ความพร้อมของชุมชนและภูมิปัญญา พบว่า ตำบลเขาเจ็ดยอดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นหมอนพื้นบ้าน ให้บริการในชุมชนด้านรักษาพยาบาลการนวด อบ ประคบ มากกว่า 20 ปี ถึง 5 คน และมีผู้นิยมใช้บริการแพทย์แผนไทย 604 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 30.1 มีการปลูกสมุนไพรไว้ใช้ในครัวเรือน 662 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 33.0

3. กระบวนการดำเนินโครงการ

สามารถดำเนินการเตรียมความพร้อมเชิญชวนผู้สนใจเข้าร่วมประชุมชี้แจงโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรได้ตามระยะเวลาที่กำหนด ใน 1 วัน มีผู้เข้าร่วมประชุม 120 คน ครอบคลุม 12 หมู่บ้าน เป็นไปตามเป้าหมายกิจกรรมสำรวจครัวเรือนแหล่งสมุนไพร สามารถดำเนินการได้ตามระยะเวลาที่กำหนด คือ 2 วัน สามารถสำรวจครัวเรือนได้ 1,558 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 77.7 โดยมีผู้นำชุมชนอาสาสมัครสาธารณสุขและผู้สนใจเข้าร่วมเดินสำรวจ และผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 95 คน ดังนี้ หลักสูตรการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร จำนวน 60 คน อบรมหลักสูตรการนวด อบ ประคบ จำนวน 30 คน การสำรวจหมอนพื้นบ้าน มีหมอนพื้นบ้านจำนวน 5 คน

4. ผลลัพธ์

เมื่อเสร็จสิ้นโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์โครงการดังนี้

1) แหล่งสมุนไพร มีแหล่งสมุนไพร ในตำบลเขาเจ็ดยอดเพิ่มขึ้น สวนสมุนไพรที่ศูนย์สุขภาพชุมชนตำบลเขาเจ็ดยอด มีการสร้างสวนสาธิตสมุนไพรที่โรงเรียนบ้านใหม่ราษฎร์บำรุง อีก 1 แห่ง ป่าสมุนไพรของตำบลได้รับการดูแลบำรุงรักษา ครัวเรือนมีการปลูกใช้สมุนไพรเพิ่มขึ้นเป็น 962 ครัวเรือน (คิดเป็นร้อยละ 48)

2) จำนวนหมอนพื้นบ้านจาก 5 คน สามารถให้บริการด้านนวด อบ ประคบ เพิ่มขึ้นอีก 24 คน

3) มีกลุ่มสนใจการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรและกลุ่มสนใจการนวด อบ ประคบ สามารถดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องหลักการอบรมไปแล้ว 4 เดือน ดังนี้

1. กลุ่มสนใจการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรมีการจัดตั้งกลุ่ม มีโครงสร้างประธาน-เลขานุการ

-มีการส่งเสริมการปลูกและใช้สมุนไพร 5 ชนิด ได้แก่ ฟ้าทะลายโจรวานหางจรเข้ ขุมเห็ดเทศ และขมิ้นชัน

-มีการส่งเสริมการรับซื้อผลผลิตเพื่อแปรรูป

-มีการจัดหารายได้ ขณะนั้นมีกองทุน 4,500 บาท

- มีการจัดบริการรักษาโรคด้านการแพทย์แผนไทย โดยไม่คิดมูลค่า ณ โรงเรียนบ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

- มีการถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลานสามารถให้บริการนวด อบ ประคบ เพิ่มขึ้น อีก 8 คน จากเดิมมีเพียง 3 คน

- มีจุดสาธิตแปรรูปสมุนไพรเพื่อใช้รักษา 4 แห่ง

- สามารถนัดประชุมกลุ่มทุกเดือน

2. กลุ่มสนใจการนวด อบ ประคบ

- กลุ่มสามารถหารายได้เข้ากองทุนกลุ่มจากการผลิต ผลิตภัณฑ์ เช่น ลูกประคบ น้ำมันไพร มีเงินกองทุน 5,000 บาท

- สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุตรหลานเพิ่มอีก 10 คน จากเดิมมีเพียง 4 คน

- จัดกลุ่มให้บริการประชาชนในชุมชนเพื่อบริการด้านนวด อบ ประคบ จำนวน 12 คน ในบริการเฉพาะเครือญาติ 12 คน

- สามารถจัดประชุมกลุ่มครบทุกเดือน

4) ด้านบริการรักษาพยาบาล

หลังเสร็จสิ้นโครงการ มีสมาชิกในครัวเรือนสนใจใช้บริการรักษาด้านการแพทย์แผนไทยเพิ่มขึ้น จาก 401 หลังคาเรือน (ร้อยละ 20.0) เป็น 536 หลังคาเรือน (ร้อยละ 26.7)

5) ด้านคุณภาพการฝึกอบรม

ในกลุ่มเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร พบว่า หลังการอบรม มีคะแนนความรู้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากก่อนอบรม

12.13 เป็น 18 คะแนน คะแนนสูงสุดจาก 17 คะแนน เป็น 19 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 ในกลุ่มเข้ารับการอบรมการนวด อบ ประคบ หลังการอบรมมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 10.6 เป็น 15 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน สูงสุดจาก 16 คะแนนเพิ่มเป็น 20 คะแนนเต็ม มีผู้สามารถทำคะแนนเต็มได้ถึง 4 คน และเมื่อทดสอบค่า t พบว่า หลังการอบรมดีขึ้นจากการคำนวณค่า $t = 13.65$ ($df 29 = 2.756$ และ $P < 0.01$)

สำหรับกลุ่มแกนนำนักเรียนมีคะแนนเพิ่มขึ้นจากก่อนอบรมเช่นกัน

วิจารณ์

การดำเนินโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรตำบลเขาเจ็ดยอด สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์เกิดผลดีต่อชุมชน กล่าวคือ ชุมชนมีสวนสมุนไพรเพิ่มขึ้น 2 จุด ที่ ศูนย์สุขภาพชุมชนเขาเจ็ดยอด และโรงเรียนบ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ขณะเดียวกันเกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และดูแลสมุนไพรตามแหล่งธรรมชาติของตำบล ซึ่งชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ทุกคน มีกลุ่มสนใจสมุนไพรและแพทย์แผนไทยอย่างเป็นทางการโดยมีกิจกรรมต่อเนื่อง ได้แก่ จัดหาทุนเข้ากลุ่มเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรม เช่น ผลิตลูกประคบ ผลิตน้ำมันไพร จำหน่ายจัดบริการถ่ายทอดความรู้และบริการชุมชนทุกวันทำการ สมาชิกกลุ่มที่เข้ารับการอบรม การนวด อบ ประคบ สามารถให้บริการสมาชิกในครัวเรือน และมีรายได้เพิ่มจากการให้บริการในชุมชน และชุมชนมีวิทยากรด้านการนวด อบ ประคบ และสมุนไพรเพิ่มขึ้นจากเดิม

อย่างไรก็ตาม แม้การดำเนินโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร ตำบลเขาเจ็ดลูกสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว แต่ยังคงพบปัญหาอุปสรรค คือ หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มีอายุมาก ดังนั้นต้องเร่งดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้ เพื่อจัดทำตำรับไว้ศึกษาต่อไปก่อนที่จะสูญหาย และหมอพื้นบ้านไม่สามารถจะถ่ายทอดได้เนื่องจากสูงอายุ อีกทั้งกระแสความนิยมการใช้การแพทย์แผนไทยมีส่วนช่วยให้ทัศนคติในการใช้ แพทย์แผนไทยมากขึ้นแต่ด้านกฎหมายโดยเฉพาะการประกอบวิชาชีพด้านเวชกรรมแผนไทย เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตำรับยาแผนไทย เนื่องจากหมอพื้นบ้านไม่สามารถสอบผ่านได้เนื่องจากความสามารถในการอ่านเขียน นอกจากนี้บุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรภาครัฐ มีจำนวนจำกัด ไม่สามารถให้การสนับสนุนชุมชนได้ตามความต้องการ การสนับสนุนด้านนโยบายเชิงปฏิบัติ แม้ว่ารัฐบาลจะส่งเสริมให้มีการแพทย์แผนไทยในชุมชนและสถานบริการภาครัฐ แต่ในทางปฏิบัติขาดการสนับสนุนโดยเฉพาะงบประมาณ และความต่อเนื่องในการพัฒนาองค์ความรู้

สรุป

จากการประเมินประสิทธิภาพโครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร ตำบลเขาเจ็ดลูก อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร ปี 2550 โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาระบบการสนับสนุนกิจกรรม

การแพทย์แผนไทยในระดับสถานีอนามัยและในชุมชน โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีระบบ (Open System) ศึกษาข้อมูลย้อนหลังผลการศึกษานั้น ทำให้ทราบบริบทของชุมชน ปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินงาน และผลลัพธ์จากการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปวางแผนปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานงานการแพทย์แผนไทยระดับสถานีอนามัยและชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

1. ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาศาธารณสุขมูลฐานภาคเหนือ จังหวัดนครสวรรค์. การพัฒนางานสมุนไพร และการแพทย์แผนไทยในแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 7: สี่แควการพิมพ์; จังหวัดนครสวรรค์ 2540.
2. กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. นโยบายและทิศทางการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก; 2546.
3. สุริยา วีรวงศ์ และคณะ. การประเมินผลโครงการ. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2545.